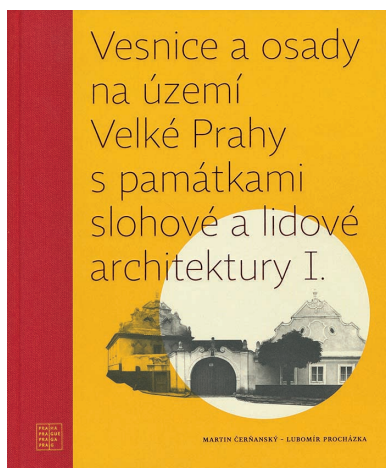

1

2

3

Vesnice a osady na území velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury. Zpráva o výzkumu a publikaci

V loňském roce uběhlo 20, respektive 10 let od prohlášení většiny plošně památkově chráněných území se soubory lidové architektury v České republice, známých jako vesnické památkové rezervace a vesnické památkové zóny. Při příležitosti tohoto výročí vydalo na konci roku 2015 hlavní město Praha, konkrétně Odbor památkové péče Magistrátu hlavního města Prahy, publikaci s názvem *Vesnice a osady na území velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury*.¹ Završila se tak dvouletá práce na výzkumu, zahájeném již v roce 2013.

Jeho hlavním cílem byla aktualizace současného stavu vybraných vesnických sídel na území hlavního města Prahy. Plošný průzkum dochovaného historického stavebního fondu se přitom zaměřil zejména na objekty lidového stavitelství, třebaže neopomenul ani stavby náležející svým významem již do okruhu slohové architektury. Celkový rozsah průzkumu přitom zahr-

noval dvacet lokalit se snahou prezentovat maximální šíři problematiky na příkladu sídel různého původu a vývoje, stupně zachování, památkové ochrany a rovněž polohy v rámci dnešní Prahy. S ohledem na zaměření autorů byl přirozeně kladen důraz na bývalé samostatné zemědělské obce, ke kterým byly výběrově a pro ilustraci doplněny další lokality nezemědělského charakteru (rybářská a řemeslnická osada, dělnická kolonie, lázně). Do prvního dílu publikace byly zahrnuty lokality Bohnice, Buďánka, Dolní Počernice, Ďáblice, Hloubětín, Hostivař, Chabry Dolní a Horní, Chabý a okolí, Klukovice, Královice, Malá Chuchle, Miškovice, Ruzyně, Rybáře a okolí, Slivenec, Sobín, Stodůlky, Střešovičky, Třebonice a Zličín.

Projekt, jehož výstupem je předkládaná pasportizace hodnocených lokalit, byl zpracován v období od 1. 1. 2014 do 14. 8. 2015 pro Odbor památkové péče Magistrátu hlavního města Prahy. Byl přitom realizován formou mezioborové spolupráce autorským kolektivem ve složení: Ing. Martin Čerňanský, Ph.D., z generálního ředitelství NPÚ (autor textové a mapové části), PhDr. Lubomír Procházka, CSc., z Ústavu etnologie FF UK v Praze (autor textové části) a Mgr. Radka Žižková z Odboru památkové péče MHMP (redakce, archiv). Dále se terénního průzkumu zúčastnili Bc. Jan Baláček a Ing. Josef Bambas (NPÚ, ÚOP v hlavním městě Praze) a Mgr. Jana Viktorínová (Muzeum hlavního města Prahy). Historickými fotografiemi do publikace přispěly Archiv hlavního města Prahy, Muzeum hlavního města Prahy a Národní památkový ústav, mapami stabilního katastru Český úřad zeměměřičský a katastrální. Mapové podklady se zakreslením plošně památkově chráněných území poskytl Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. Fotografické práce v terénu realizovali Martin Čerňanský, Radka Žižková a Matěj Carda z Ústavu etnologie FF UK v Praze.

Základní metodou projektu se stal plošný terénní průzkum, doplněný studiem historických map stabilního katastru a níže uvedených průzkumů. Po obsahové stránce je textová část rozdělena do několika kapitol

Obr. 1. *Praha-Bohnice, panoramatický pohled na staré Bohnice s kostelem sv. Petra a Pavla uprostřed, František Fink, 1924. Archiv hl. m. Prahy. Reprofoto: Archiv hl. m. Prahy, 2015.*

Obr. 2. *Praha-Bohnice, současný pohled na staré Bohnice. Foto: M. Čerňanský, 2015.*

Obr. 3. *Obálka knihy Vesnice a osady na území velké Prahy s památkami slohové a lidové architektury.*

zahrnujících a) základní identifikační údaje, b) charakteristiku krajiny a osídlení, c) urbanistický vývoj sídelního útvaru, d) charakteristiku stavebního fondu, e) celkové zhodnocení včetně památkové ochrany, f) zásady ochrany a limity rozvoje území a g) prameny, literaturu a archivní fondy.

V úvodní části každé kapitoly jsou stručně uvedeny místní názvy, historická držba i nalezené monogramy a vnoření, které si ovšem nekladou nároky na úplnost a slouží převážně pro ilustraci lokality v místopisném i dějinném kontextu. V části věnující se historickému osídlení a sídelnímu vývoji projekt navázal na několik předchozích průzkumů, zejména na dnes již stěžejní průzkumy prováděné pracovníky Státního ústavu pro rekonstrukci měst a památkových objektů v Praze. Jednalo se o průzkumy historických obcí přilehlých ku Praze, prováděné v 60. letech 20. století pod vedením Dobroslava Líbala (zpracovatelé Antonie Charvátová, Hubert Ječný), a následně stavebněhistorické průzkumy a památkové hodnocení zástavby, které v 90. letech 20. století pro většinu zkoumaných lokalit zpracovali Tomáš Dittrich, Petr Dostál a Jiří Škabrada. Nejmladší vrstvu průzkumu některých pražských lokalit pak realizoval v rámci přípravy Encyklopedie českých vesnic Jan Pešta na konci minulého

■ Poznámky

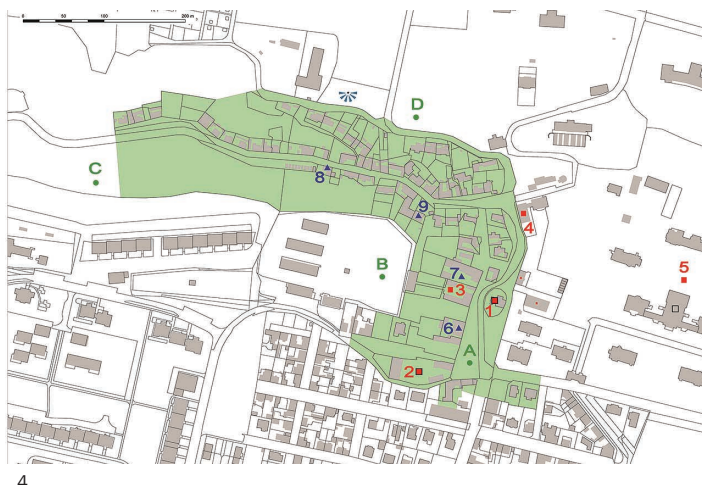
1 Publikaci vydalo hlavní město Praha v nákladu 2 000 ks. Publikace je bohužel neprodejná.

století. V části věnující se celkovému zhodnocení současného stavu a poté předmětu a podmínkám ochrany se projekt opíral o mnohaleté zkušenosti zúčastněných autorů v oboru památkové péče nebo v oborech úzce souvisejících. Důraz byl přitom kladen zejména na praktické využití získaných nebo aktualizovaných poznatků ve vazbě na územně plánovací dokumentaci hlavního města Prahy, jakou může být připravovaný nový územní plán nebo regulační plány vztahující se na vybrané části hlavního města. Za tímto účelem se pozornost soustředila zejména na povinné a nepovinné jevy sledované územně analytickými podklady. Kromě plošné památkové ochrany a jednotlivých kulturních památek byly vyhodnocovány rovněž urbanistické hodnoty a architektonicky cenné stavby, hodnotné z hlediska uměleckého a řemeslného provedení, stavební historie nebo umístění v sídelní struktuře. Identifikování těchto staveb bylo přirozeně limitováno jejich pohledovým uplatněním a možnostmi dokumentace.

Výše uvedené územně analytické podklady mají sloužit Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy pro potřeby koordinace územně plánovací činnosti v řešeném území, dotýká-li se některého ze zpracovaných sídel. Náležitá pozornost byla přitom věnována rovněž limitům rozvoje území se snahou o vymezení ploch nevhodných k zastavění. Kromě veřejných prostranství, hospodářských dvorů a zahrad situovaných v intravilánu sídel se přitom může jednat o dosud nezastavěné plochy extravilánu, zvláště záhumenní prostory zachovávané alespoň na části půdorysného obvodu obcí tradiční obraz vesnice v zemědělsky využívané krajině.

Přestože se každé z hodnocených vesnických sídel vyznačuje rozdílným stavebněhistorickým vývojem a stupněm zachování, či naopak znehodnocení, lze vyvodit i některé obecnější poznatky týkající se (nejen) původně samostatných příměstských obcí Prahy. V první řadě je bohužel nutno konstatovat, že většinu individuálních změn lze označit za ryze negativní a nevratné, bez možnosti nápravy situace na úrovni základní urbanistické struktury sídel. Jedná se přitom zejména o demolice staveb včetně vjezdových bran a výstavbu nových objektů nevhodného umístění a forem. K tomuto často došlo přímo v jádrech některých obcí, tedy v pohledově nejvíce exponovaném veřejném prostranství. Z hlediska širšího sídelního území je problematická rovněž plošně rozsáhlá „kobercová“ výstavba hned za humny usedlostí, ať již ve formě panelových domů, nebo v současné době rodinných domů rozličných forem. Absence dostatečného rozestupu ve formě přírodního pásma mezi tradiční zástavbou vesnice a nového města se společně s chybějící výškovou regulací zástavby negativně projevila v určujících dálkových pohledech a průhledech. Velké riziko přitom představují i plánované rozvojové záměry, charakterizované často předimenzovanou rozlohou i samotnými objekty.

Na úrovni architektury jednotlivých staveb se jako problematické jeví četné přístavby a nástavby často

Obr. 4. Praha-Bohnice, katastrální mapa s vyznačením vybraných jevů územně analytických podkladů. Autor: Martin Čerňanský, 2015.

nedávného provedení i zánik náročné výzdoby průčelí, dovolující ovšem s použitím starších fotografií částečnou rehabilitaci. Zcela obecným problémem je značný úbytek starších dřevěných vrat a výplní okenních nebo dveřních otvorů, nahrazovaných osazením plastových výrobků nepatřičného členění. Kromě přemíry novodobých úprav, často ani nezvyšujících kvalitu obývaných nebo hospodářsky využívaných staveb, je naopak problém i v nedostatku udržovacích stavebních prací. Špatným stavebně-technickým stavem se přitom vyznačují nejen velké hospodářské dvory, ale rovněž hospodářské objekty jednotlivých usedlostí. Značně neuspokojivá je místy také dopravní situace a související parkovací plochy.

Navzdory poměrně kritickému zhodnocení vycházejícímu ze srovnání se starším stavem prohlášených nebo k prohlášení doporučených vesnických sídel bylo možné téměř ve všech případech i nadále identifikovat výrazné urbanistické hodnoty, třebaže již zpravidla nepokrývají celé zastavěné území historického rozsahu. Obdobně se vedle kulturních památek podařilo identifikovat řadu architektonicky hodnotných staveb, které lze ve většině případů chápat a evidovat jako památky místního významu. Při posuzování zařazení mezi architektonicky cenné stavby bylo kromě architektonického výrazu z hlediska umělecko-historického přihlédnuto rovněž k jejich stavebněhistorickému vývoji, historické věrohodnosti současného stavu i významu v sídelní struktuře včetně specifické situace staveb lidové architektury na území velkých měst. Výsledky projektu přitom svědčí ve prospěch trvale udržitelného rozvoje, který nebude probíhat na úkor urbanistických a architektonických hodnot minulosti, a naopak využije jejich potenciál ve prospěch současnosti a budoucnosti hlavního města Prahy.

Martin ČERNÁNSKÝ; Lubomír PROCHÁZKA

Otevření knihovny prof. Miloše Stehlíka v Rajhradě

Večer 7. prosince 2015 se v benediktinském klášteře v Rajhradě u Brna sešli přátelé a žáci Miloše Stehlíka, nestora české a moravské památkové péče a oblíbeného profesora Semináře dějin umění brněnské filozofické fakulty. V adventním čase tak byly slavnostně otevřeny prostory knihovny pana profesora a zároveň zahájena výstava knižních obálek, které navrhl a upravitel Josef Čapek. Výstava více než sedmdesát tisků, včetně ceněné bibliofilie Thomase de Quincey Levana a matky žalu, připomenula 70. výročí úmrtí tohoto českého malíře, grafika a ilustrátora a zároveň dala možnost zahlédnout skladbu a bohatství Stehlíkovy knihovny sbírky, která byla jako celek odkázána rajhradskému opatství.

V prostorách někdejšího klášterního archivu, které profesor Stehlík dal na vlastní náklady podle svých představ v rámci postupné památkové obnovy areálu zrekonstruovat, nalezlo zatím útočiště více jak pět tisíc svazků. Je zde zastoupena literatura k dějinám umění, včetně zřídka zachovaných katalogů a dalších příležitostných tisků, odborné tituly z příbuzných oborů i beletrie. Předmětem sběratelského zájmu profesora Stehlíka byly krásné knihy – a to jak tituly zajímavé svou typografií a ilustracemi, tak umělecky cenné a řemeslně hodnotné vazby posledních tří století. Díky tomu mohla být také naplánována témata výstav pro další léta. Drobná výstavní síň, nacházející se ve vstupním prostoru knihovny, by měla v budoucnosti představit produkci staroříšského nakladatelství, dětskou literaturu uplynulých 150 let, tituly Jakuba Demla, grafiky a knihy Adolfa Kašpara, Jana Konůpka, Františka Bílka či Zdenky Braunerové.

Tento výčet prozrazuje i skutečnost, že zároveň s knihovnou věnoval Miloš Stehlík rajhradskému klášteru také svou sbírku grafiky a doplnil ji též sochami a obrazy vzniklými především ve 20. století. Tyto sbírky by měly naplnit i další prostory, jimž se nyní v rám-